

België bezet Kleef (1)

Op een zondag togen beide auteurs naar een beurs van kaarten en poststukken. In een van de kramen stonden zes dozen met Duitse Ansichtkaarten. Hoewel bedoelt als verkoop vanwege de voorzijde, bleek een aantal achterzijden veel interessanter vanwege het gebruik. Het resultaat van de vondst en de achtergronden, vindt u in dit artikel.

1. Inleiding

Bij de wapenstilstand, op 11-11-1918, aan het einde van W.O. I moest het Duitse leger niet alleen de door hen bezette gebieden ontruimen maar ook de westelijke Rijnsoever in Duitsland zelf. Vanaf 1-12-1918 trokken de westelijke geallieerde troepen het ontruimde gebied binnen. Dit

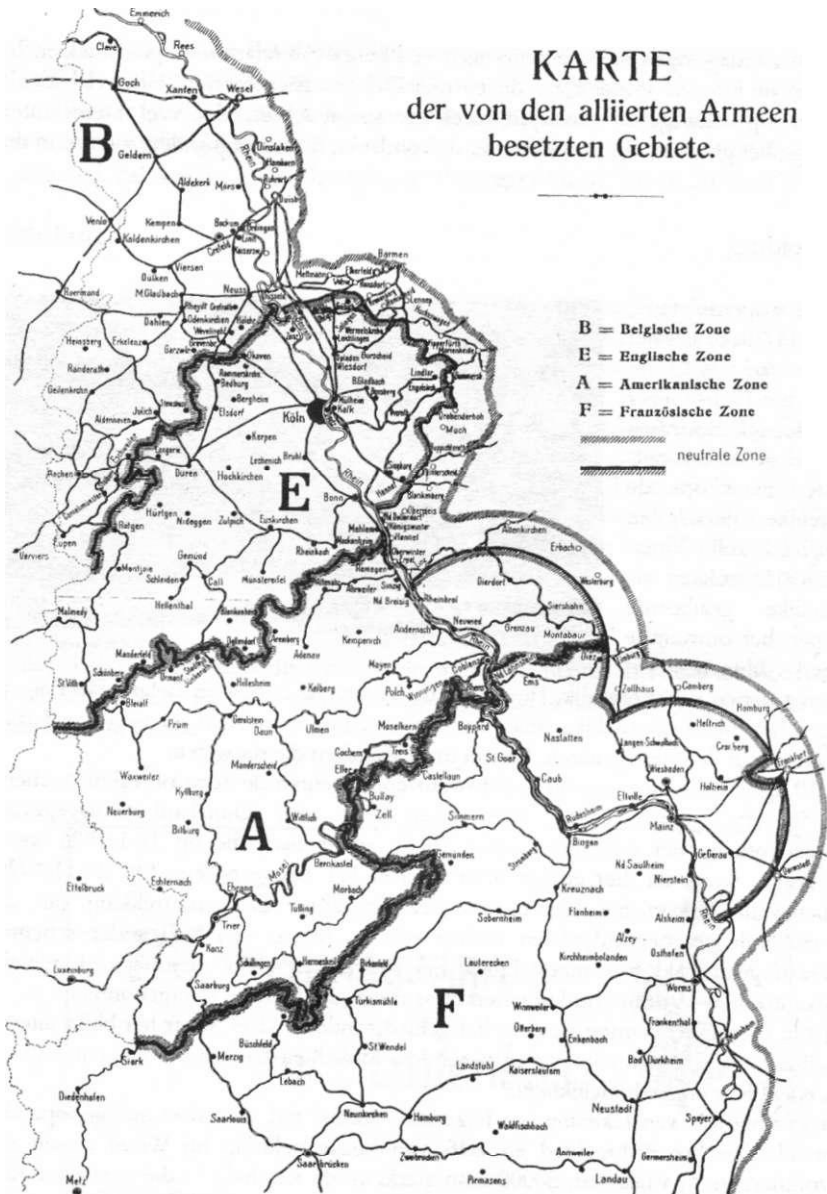

waren troepen van Frankrijk, Engeland, de Verenigde Staten en België. De Belgen namen het meest noordelijke stuk voor hun rekening en werden zo meer dan 5 jaar de burens van de Nijmegenaren. Er zijn maar weinigen die dit weten.

Op 10 april 1920 moesten alle Reichswehr-contingenten de zone ontruimd hebben. Het bezette gebied is in twee fasen weer aan Duitsland teruggegeven overeenkomstig het Locarno-verdrag. In de eerste fase, die op 31-1-1926 werd afgesloten, werd o.a. het gebied waarin Kleef ligt teruggegeven. Op 27-11-1929 verlieten de Belgen het laatste stuk bezettingszone. De terugtrekking van de verschillende troepenonderdelen verliep echter volgens een heel ander schema. Daaraan gekoppeld was meestal ook het functioneren van een bepaald militair postkantoor en werd het functioneren door een ander kantoor overgenomen.

Wij zijn met name geïnteresseerd in het gebied rondom Kleef, maar het blijkt uiterst moeilijk te zijn hierover iets terug te vinden. Misschien biedt het Gemeentearchief van Kleef hier enige duidelijkheid?

Het was per slot van rekening een bijzonder woelige tijd, compleet met gewapende opstanden in het Ruhrgebied en zelfs een heuse veldslag bij Wesel tussen de Revolutionaire Spartakisten, 50000 man sterk, en de Reichswehr die verslagen zou zijn als zij niet met toestemming van de geallieerde bezetters haar legers had mogen versterken. De loop der geschiedenis zou zeker anders geweest zijn zonder die inmenging. De Belgen konden op 800 meter afstand de veldslag volgen.

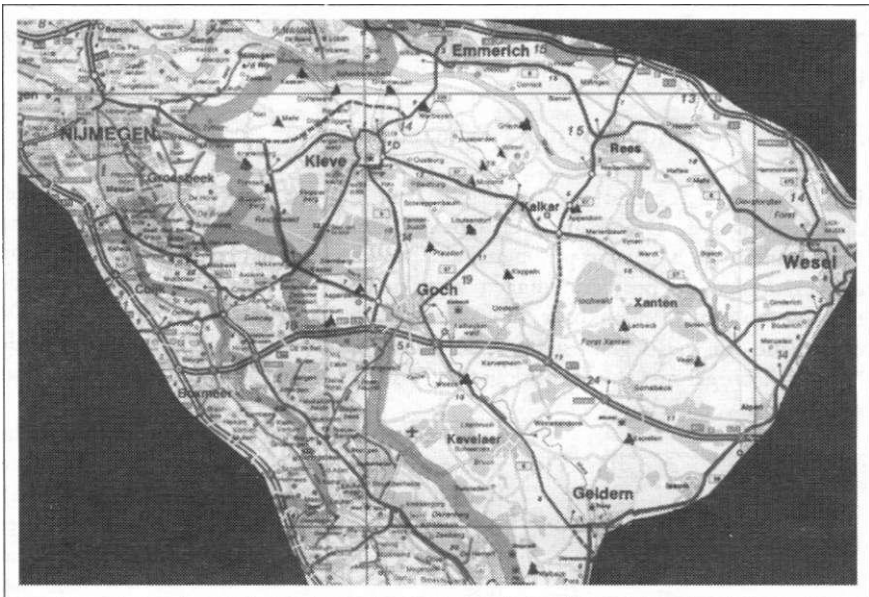

Afb1 De door de geallieerden bezette zones na W.O. I

2. De militaire postkantoren

Op steenworp afstand van de Nederlands-Duitse grens waren al militaire postagentschappen gevestigd. Deze agentschappen waren ongetwijfeld gekoppeld aan aldaar gelegerde onderdelen die eens per dag met post "bedeeld" werden en men dus hoogstwaarschijnlijk ook de post voor het thuisfront meenam naar de Centrale Militaire Postkantoren.

Bij Wyler de grens over komen we de eerste tegen in Kranenburg 'en het gehucht Frasselt. Bij Millingen, in het duitse deel van "de Duffelt", in Düffelward, Mehr, Keeken, Grieth, Griethausen, Warbeyen en Wissel.

Afb 2 Plaatsen met postagentschappen

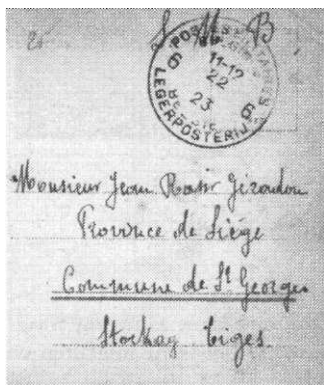
Om aan te geven dat er toch een heus Belgisch bezettingsleger aanwezig was, in tabel 1 een overzicht van plaatsen vlak over de grens waar Belgische militairen ook nog hun post kwijt konden.

1. Kleve	11. Udem
2. Pfalzdorf	12. Hassum
3. Bedburg-Hau	13. Louisendorf
4. Till-Moyland	14. Xanten
5. Kalkar	15. Labbeck
6. Appeldorn	16. Veen
7. Kevelaer	17. Geldern
8. Weeze	18. Assum
9. Goch	19. Kapellen
10. Asperden	20. Walbeck

Tabel 1 Plaatsen in het gebied om Kleef waar Belgische militairen hun post kwijt konden.

3. De postverbindingen met het bezettingsleger

De Belgen gaan er prat op dat de post van en naar hun militairen tijdens het oprukken naar de Duitse grens en tijdens de militaire bezetting van het Rijnland nooit onderbroken geweest is. De militaire postkantoren rukten als het ware mee op en verzorgden de postverbindingen voor de troepen. Voor het moreel van de troepen was het ondenkbaar om deze postverbindingen te onderbreken. De organisatie van een legerpost heeft de bedoeling onafhankelijk te werken van de "gewone" burgerpost om in oorlogsomstandigheden het briefvervoer van en naar militairen te verzekeren.

Afb 3 Stempel van kantoor 6, Neuss.

In het bezette gebied waren een aantal Belgische militaire postkantoren. Elk van deze kantoren beschikte over een dagtekenstempel (zie afb. 3). In dit stempel stond bovenin 'postes militaires belgique' en onderin 'belgie legerposterij'. Daar tussenin aan beide zijden tegen de rand het nummer van het kantoor. In het midden tenslotte de datum. Tabel 2 geeft een overzicht van de Belgische militaire postkantoren met hun nummers, die in de periode van 16 februari 1920 tot 27 november 1929 in bezet Duitsland actief waren.

Van 1-12-1918 tot 15-02-1920 was er een overgangsperiode met een totaal andere indeling van de dagtekeningsstempels 1 t/m 8. In die indeling gold het stempel nummer 8 weliswaar ook voor Kleef maar eveneens voor Keulen, Malmedy, Monschau, Elsenborn en St. Vith!

BELGISCHE MILITAIRE POSTKANTOREN IN DUITSLAND			
16.02.1920 - 27.11.1929			
Nummer	Standplaats	opening	sluiting
1	AKEN	16.02.20	27.11.29
1A	AKEN	- . -.20	27.11.29
2	GEILENKIRCHEN	16.02.20	- . -.29 ?
3	MÜNCHENGLADBACH	16.02.20	31.01.26
	JULICH	01.02.26	- . -.29 ?
4	KREFELD	16.02.20	31.01.26
5	GELDERN	16.02.20	31.01.26
6	NEUSS	16.02.20	31.01.26
7	MOERS	16.02.20	31.01.26
8	KLEVE	16.02.20	21.08.25
9	MALMEDY	16.02.20	- . -.20 ?
	DUISBURG	08.03.21	24.08.25
10	ELSENBORN	17.05.20	11.04.22
	OSTERFELD Süd Bahnhof	07.02.23	27.05.23
	BOTTROP	28.05.23	20.07.25
11	ALPEN	- .05.21	- .08.21
	GLADBECK	29.03.23	04.04.25
12	Treinpostkantoor Roerstreek	- . -.23	- . - . ?

Tabel 2 Lijst van Belgische militaire postkantoren in bezet Duitsland

4. Hoe runktioneerde de militaire postkantoren?

Belangrijk is te weten dat de postdienst van het Belgische bezettingsleger beschouwd werd als een binnenlandse dienst. Zo werd het personeel van de militaire postkantoren geleverd door het Bestuur van de Posterijen en niet door het leger.

In de archieven van de Historische Dienst van de Krijgsmacht trof men bijv. een schets aan met de juiste ligging van het militair kantoor nummer 11 te Gladbeck: het was ondergebracht in de "Lutherschule" gelegen in de Friedrichstrasse. Het personeel van het kantoor bestond uit 1 postontvanger van het Bestuur der Posterijen en 2 soldaten. Er was één postbedeling per dag.

Tot 30 september 1926 bestond er portvrijdom van Belgische troepen in het Rijnland. Het betekent portvrijdom voor gewone brieven tot 20 gram, postkaarten, drukwerken en nieuwsbladen. Opdrukzegels "Allemagne-Duitsland" voor de

binnenlandse briefwisseling worden dus gebruikt voor brieven zwaarder dan 20 gram, aangetekende en expressezendingen en brieven met aangegeven waarde.

De militairen moeten hun briefwisseling deponeren in de brievenbussen van hun eenheid of ze aan de militaire brievenbesteller of aan de "vaguemestre" van hun eenheid afgeven. Geïsoleerde militairen of militairen met verlof, moesten hun briefwisseling afgeven aan het loket van een postkantoor of aan de burgerlijke postbode op ronde; deze briefwisseling wordt gekenmerkt met de melding "Déposé au guichet - Aan het loket afgeven".

Het Beheer der Posterijen deelde via een Bijzonder Bevel, uitgaande van het diensthoofd van de Legerposterijen, aan de postkantoren mede hoe men moest handelen: "*onderrichtingen voor de behandeling van de briefwisseling herkomstig van of gericht aan de militairen*".

Van de BB's zijn er talloze geweest. Honderden om precieser te zijn:

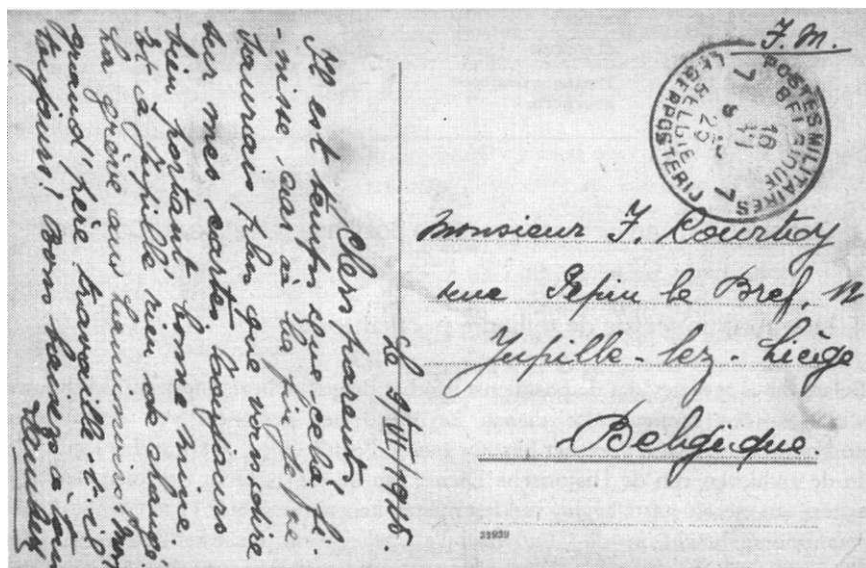
B.B. nr. 192 dd 01-09-1919

B.B. nr. 218 dd 21-10-1919

B.B. nr. 23 dd 14-02-1920

B.B. nr. 98 dd 15-05-1920

Hieruit kan men in ieder geval opmaken dat de organisatie van de Posterijen een bedrijvigheid was die onderhevig was aan zeer veel veranderingen en officiële bemoeienis. 26 Bijzondere Bevelen in 2 maanden, 75 BB's in 3 maanden. En, het moest ook nog eens uitgevoerd worden!

Afb 4 Ansichtkaart verzonden via kantoor 7 (Moers)

5. Hoe stopte de postbezorging

Op 30 januari 1926 ontruimden Belgische, Franse en Britse troepen het noordelijke deel van het bezette Rijnland. Dit op basis van het verdrag van Locarno dat op 1-12-1925 werd gesloten. Kleef werd echter door de Belgen al op 15 december ontruimd en daarna volgden Geldern, Moers, Krefeld, Neuss en Mönchengladbach. De ontruiming was op 30 januari 1926 beëindigd. Vanaf 1 februari 1926 waren aldus de militaire postkantoren met de nummers 3, 4, 5, 6 en 7 gesloten. Volgens deskundige A. de Haene werd het postkantoor te Kleef, nummer 8, al op 21 augustus 1925 gesloten tengevolge van een wijziging van de indeling van de kantonementen. Intakt bleven postkantoor 1 te Aken, nummer 2 Geilenkirchen en nummer 3 dat verplaatst was van Mönchengladbach naar Jülich. De andere datumstempels werden naar het Centraal Magazijn te Mechelen teruggezonden.

Op 27 november 1929 staakte militair postkantoor nummer 1 zijn activiteiten. De laatste Belgische troepen verlieten de Rijnstreek op zaterdag 30 november 1929.

Dienstnota 2862B van 26-22-1929: *"een legerbesteller zal op 28, 29 en 30 november aan het Kantoor van Herbsthal de briefwisseling en de post colli, voor het bezettingsleger bestemd, afbalen. Na dezesn laatsten datum zullen de stukken die nog aan B.M.1 A.B.O., Krijgspost of Bezettingsleger gezonden zijn, naar het kantoor Antwerpen 1 gestuurd worden, die er het nazenden van zal verzekeren"*.

Hieruit kan men konkluderen dat hoogstwaarschijnlijk de postkantoren 2 en 3 tussen september en november 1929 gesloten zijn.

6. De De Belgische militairen en hun thuisfront

Zuiver filatelistisch gezien heeft het navolgende net zoveel belang, maar ze brengen een verzameling, een verhandeling of studie wel tot leven.

Met interesse hebben we de 32 kaarten gelezen en vertaald. Sommige waren in het Vlaams, de meeste in het Frans.

Van François Rasin hadden we 5 kaarten en op 21 april 1923 schrijft hij:

"Lieve Ouders. Ik heb uw kaart van de 19e ontvangen. Ik schrijf u toch om de 2 dagen en ik vind het wel grappig dat u geen nieuws ontvangt want dat gaat niet echt goed. Stuur me een pakje met boter 1 kilo alstublieft en verder wat u zelf wilt. Morgen zal ik u de brug sturen waar ik op wacht sta"

François is soldaat in de 12e Compagnie, 3e Bataillon, 1e Regiment de ligne.

Reeds op 13 februari 1919 schrijft Charles van de Bossche een kaart van het Kasteel te Moyland bij Kleef:

"Beste Nonkel, Tante, nicht. Voor mijn vertrek naar België had ik het genoeg nog eerst een reisje te ondernemen; van waar ik mijne beste groeten zend. Ontvang u allen, vele kussen van verre. Tot ziens. Charles van de Bossche, 5e Jagers te voet, 7e Comp. Post Pourcel nr. 5, Belgisch bezettingsleger".

Van Lambert Courtoy hebben we 'n hele correspondentie. Zo'n 17 volgeschreven kaarten. Zijn ouders wonen in Jupille bij Liège. Hij is een trouwe schrijver, stelt z'n

ouders en jongere zusje steeds gerust, hij maakt het goed, z'n gezondheid is goed, z'n humeur is goed enz. Maar op gegeven dag verzucht hij toch:

"Morgenochtend nog 41. Het wordt langzaam minder. Maar goed ook want het werd lang".

Dat ze méér post willen ontvangen speelt in hun schrijven een grote rol; ze hebben alwéér geen post ontvangen en er wordt te weinig over de situatie thuis geschreven.

Lambert:

"En in Jupille verandert er niets? De staking in L.? Mijn opa werkt hij nog steeds?" en in een andere kaart *"Vandaag weer geen nieuws van u. U heeft het ongetwijfeld erg druk".*

Maar ook het thuisfront voelt zich stiefmoederlijk bedeed. Een vriend schrijft:

"Ik denk dat je mij vergeten bent want ik heb nog steeds geen nieuws van je ontvangen terwijl ik je antwoordde op je kaart"

Er zijn er ook die de toekomst niet al te rooskleurig inzien. Gustave Willox schrijft aan zijn Celine d'Hondt in Dendermonde:

"Bemide vriendin, Alhoewel ik soldaat ben, ben ik toch nog overnieuwsgierig naar de duiven en bijzonder naar uwen bleeken om te weten hoe het er nog mede is en ik hoop dat gij er zult zorg voor dragen dat ik hem nog eens zie als ik ooit eens zou mogen afkomen. Vriendelijk gegroet Gustave Willox".

En ook het weer is soms tijden naatje. Lambert kort en krachtig:

"Niets nieuws of het moet zijn dat we vandaag een dag zonder regen hebben hetgeen min of meer zeldzaam is".

En juist die geluiden kennen we uit een ver verleden. Uit de correspondentie van Franse militairen uit de Napoleontische tijd gedetacheerd op het kasteel in Ooy. Ze waren afgesloten van normale verbindingen met Nijmegen door overstroming van het hele gebied. Hen rest niets anders dan lezen en schrijven en zij verzuchtten, haast radeloos, dat het zo nat is, zo vochtig, zoveel mist, steeds regen. Hun postverbinding met Nijmegen: een roeibootje.

Henny van Rooyen en Jan Mulder

Literatuur

Over deze materie en deze bezettingsperiode kunnen wij 6 publicaties vermelden

A. Tassin

- De bezetting van Frankfurt door Franse en Belgische Legereenheden in 1920, Maandblad KVBP Studiekring nr. 229 nov. 1993 met naschrift van M van den Mullen.

M. van den Mullen

- Het gebruik van de postzegels met opdruk 'Allemagne - Duitsland' 1919-1931. Maandblad KVBP Studiekring nr. 250, October 1995.

- Maandblad KVBP Studiekring nr. 140, 1983: Rubriek vragen?? Antwoorden!!

- De Belgische militaire Postkantoren in de Roer 1920-1925 deel I, Maandblad KVBP Studiekring nr. 172.

- De Belgische militaire Postkantoren in de Roer 1920-1925 deel II, Maandblad KVBP Studiekring nr. 173.

- Het kamp van Elsenborn

Maandblad KVBP Studiekring.